

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ЄВТУШЕНКО ВОЛОДИМИР ДМИТРОВИЧ

УДК 338:339.13

**ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ
СКОТАРСТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

08.00.04 «Економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)»

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Національному університеті біоресурсів і природокористування України Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НААН
Ільчук Микола Максимович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
завідувач кафедри підприємництва
та організації агробізнесу

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Красноруцький Олексій Олександрович,
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка,
професор кафедри організації виробництва,
бізнесу та менеджменту

доктор економічних наук, доцент
Николюк Ольга Миколаївна,
Житомирський національний
агроекологічний університет,
доцент кафедри комп'ютерних технологій
і моделювання систем

Захист відбудеться «16» лютого 2018 року о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.004.01 у Національному університеті біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15, навчальний корпус № 3, кімната 301

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національного університету біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 13, навчальний корпус № 4, кімната 41а

Автореферат розіслано «15» січня 2018 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. М. Вдовенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Скотарство є системоутворюючою галуззю економіки України, від розвитку якої залежить забезпечення продовольчої безпеки держави та соціально-екологічної рівноваги в сільськогосподарському виробництві. Після підписання Угоди про зону вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом актуальність проблеми конкурентоспроможності продукції скотарства набуває нового змісту. Перехід до сучасної соціально-економічної системи господарювання в Україні супроводжувався переміщенням значної частки виробництва молока і м'яса з сільськогосподарських підприємств у господарства населення, що призвело до зниження конкурентоспроможності молочної і м'ясної продукції на внутрішніх та зовнішніх ринках, зробило проблематичним досягнення її якості згідно з вимогами ЄС. У зв'язку з цим виникла необхідність системного дослідження й пошуку можливих шляхів підвищення ефективності та конкурентоспроможності продукції молочного скотарства.

Теоретичні та методичні засади оцінки конкурентоспроможності галузі й країни висвітлені у наукових працях І. Ансоффа, Е. Бем-Баверка, Ж.-Ж. Ламбена, В. Леонт'єва, А. Маршалла, Ф. Найта, Б. Оліна, М. Портера, А. Сміта, Ф. Хайєка, Й. Шумпетера, А. Чемберлена та інших дослідників.

Стан молочного скотарства й резерви підвищення його конкурентоспроможності досліджували В. Амбросов, В. Андрійчук, В. Галушко, О. Зінченко, Л. Євчук, М. Ільчук, М. Калінчик, С. Кваша, Ю. Лупенко, І. Лукінов, М. Малік, В. Месель-Веселяк, Т. Мостенська, М. Пархомець, П. Саблук, В. Свободін, М. Соловійов, Н. Шиян, Є. Чигринов, Т. Яворська та інші вчені-економісти.

Теоретичні, методичні засади та практичні аспекти оцінки конкурентоспроможності продукції висвітлено у роботах Н. Вдовенко, О. Віноградова, Л. Джемелінської, І. Должанського, О. Єрмакова, Т. Загорної, В. Збарського, О. Красноручького, М. Маліка, О. Николук, О. Попової, І. Сало, Л. Шинкарук.

Незважаючи на значну увагу науковців до проблеми підвищення конкурентоспроможності продукції скотарства, не вирішеною залишається низка проблем, пов'язаних із вибором системи показників і методичних підходів до оцінки конкурентоспроможності продукції. Особливого значення набуває питання моделювання та прогнозування розвитку скотарства на основі залежності попиту на продукцію скотарства від доходу населення, оптимізації виробничої структури скотарських підприємств для досягнення високого рівня конкурентоспроможності продукції. Актуальність і практична значущість вирішення вказаних проблем зумовили вибір теми дисертаційної роботи, визначили мету, завдання і зміст, а також об'єкт і предмет дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Національного університету біоресурсів і природокористування України за

темами: «Вивчити та розробити пропозиції по покращенню якості і конкурентоспроможності продукції тваринництва (скотарства і птахівництва) в Україні» (номер державної реєстрації 0113U003854) та «Розвиток підприємництва в сільському господарстві та його ефективність» (номер державної реєстрації 0108U004908), де здобувачем проаналізовано сучасний стан розвитку скотарства та економічну ефективність виробництва продукції досліджуваної галузі в сільськогосподарських підприємствах, виявлено вплив продуктивності тварин, спеціалізації та концентрації виробництва на ефективність і конкурентоспроможність продукції скотарства в сільськогосподарських підприємствах України, розроблено методичку оцінки конкурентоспроможності продукції скотарства на внутрішньому ринку, запропоновано перспективні напрями розвитку молочного скотарства в Україні.

Мета та завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження – теоретичне обґрунтування та розроблення науково-практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності продукції скотарства в сільськогосподарських підприємствах України.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі завдання:

- узагальнити теоретичні засади конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, уточнити поняття «конкурентоспроможність продукції» та систематизувати чинники, які її визначають;
- систематизувати методичні підходи до визначення основних показників оцінювання рівня конкурентоспроможності продукції;
- провести економічну оцінку виробництва продукції скотарства в сільськогосподарських підприємствах та виявити чинники, які впливають на її конкурентоспроможність;
- оцінити рівень конкурентоспроможності продукції скотарства в сільськогосподарських підприємствах та розробити науково-практичні пропозиції щодо його підвищення;
- обґрунтувати напрями та шляхи підвищення конкурентоспроможності продукції скотарства на основі імплементації інноваційно-інвестиційної моделі розвитку підприємств агробізнесу;
- обґрунтувати пріоритетні напрями підвищення конкурентоспроможності продукції скотарства з урахуванням європейської системи стандартизації, удосконалення організаційно-економічних відносин між товаровиробниками в системі «виробництво – переробка – споживання»;
- визначити основні показники виробництва продукції скотарства сільськогосподарських підприємств на перспективу на основі прогнозу попиту та пропозиції на ринку молочної та м'ясної продукції.

Об'єкт дослідження – процес підвищення конкурентоспроможності продукції скотарства сільськогосподарських підприємств.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів, що зумовлюють підвищення конкурентоспроможності продукції скотарства на основі інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств.

Методи дослідження. Теоретичною та методичною основою дослідження є діалектичний метод пізнання та системний підхід до вивчення економічних явищ і процесів, наукові праці зарубіжних і вітчизняних провідних учених у вирішенні завдань підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки, в тому числі галузі скотарства. При проведенні дослідження використовувалися такі методи: абстрактно-логічний – при теоретичному узагальненні поняття конкурентоспроможності та формулюванні висновків; монографічний – при вивченні досвіду окремих сільськогосподарських підприємств щодо підвищення конкурентоспроможності продукції скотарства; розрахунково-конструктивний і порівняння – в процесі аналізу сучасного стану та оцінки рівня конкурентоспроможності продукції скотарства; статистичного групування – при дослідженні впливу ряду чинників на рівень конкурентоспроможності продукції скотарства в сільськогосподарських підприємствах України; кореляційно-регресійний – при дослідженні залежності попиту на продукцію скотарства від рівня доходів населення та інші методи дослідження економічних процесів і явищ.

Інформаційною базою дослідження були законодавчі та нормативно-правові акти України, аналітичні огляди і матеріали Міністерства аграрної політики та продовольства України, дані Державної служби статистики України, Головного управління статистики в Київській області, річні звіти сільськогосподарських підприємств.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні пропозицій та розробленні рекомендацій з підвищення конкурентоспроможності продукції молочного скотарства. На захист виносяться такі наукові результати, що містять елементи наукової новизни і мають практичну цінність:

удосконалено:

– методичний підхід до визначення рівня реалізації потенційної конкурентоспроможності продукції, який дає можливість оцінити частку використаних її можливостей при виробництві продукції підприємством порівняно з базовим максимально досягнутим рівнем;

– систему існуючих показників визначення рівня конкурентоспроможності такими показниками як рентабельність виробництва продукції та темп росту частки ринку і графічного їх відображення, що передбачає розроблення карти ринку продукції скотарства;

– економічну оцінку конкурентоспроможності продукції скотарства, яка враховує більш повну, якісну й кількісну сукупність показників, що дає можливість оперативно відстежувати її конкурентоспроможність у сільськогосподарських підприємствах за відповідний період;

– методичний підхід до прогнозування рівня споживання продукції скотарства населенням, який, на відміну від існуючих трендових підходів, ґрунтується на кореляційній залежності формування попиту на продукцію від доходів населення;

набули подальшого розвитку:

– пропозиції щодо формування системи чинників, які впливають на підвищення конкурентоспроможності продукції скотарства та проведення її комплексного аналізу, що дозволило визначити відповідальних за розроблення і реалізацію конкретних заходів з метою досягнення встановлених рівнів показників конкурентоспроможності продукції;

– концептуальний підхід до підвищення конкурентоспроможності продукції скотарства сільськогосподарських підприємств, суть якого полягає в інноваційному розвитку виробництва, оптимізації його ресурсного забезпечення, належному використанні біологічного потенціалу тварин, відповідності якості виробленої продукції до європейських стандартів;

– модель прогнозування обсягів виробництва продукції скотарства в сільськогосподарських підприємствах з урахуванням рівня споживання населенням молочної та м'ясної продукції залежно від доходів до 2020 року, що сприятиме підвищенню ефективності діяльності суб'єктів господарювання, задіяних у даному виді бізнесу.

Практичне значення одержаних результатів. Запропоновані в дисертаційній роботі наукові розробки і практичні рекомендації спрямовані на всебічну оцінку поточної ситуації в молочному скотарстві, розроблення та реалізацію прогнозу розвитку підприємств з урахуванням можливостей і загроз, сильних і слабких їхніх сторін для підвищення конкурентоспроможності як продукції скотарства, так і суб'єктів господарювання в цілому.

Розроблені практичні пропозиції щодо оптимізації виробничої структури підприємств та економічного механізму сприяння розвитку інтеграційних процесів в молокопродуктовому підкомплексі країни прийнято до впровадження Департаментом агропромислового розвитку Київської обласної державної адміністрації.

Результати дисертаційного дослідження було використано Управлінням агропромислового розвитку Фастівської районної державної адміністрації Київської області при оптимізації поєднання галузей сільськогосподарських підприємств та визначення напрямів підвищення рівня конкурентоспроможності продукції.

Наукові здобутки автора використано Управлінням агропромислового розвитку Бородянської районної державної адміністрації Київської області при оптимізації виробничої структури підприємств та оцінюванні рівня конкурентоспроможності продукції.

Пропозиції щодо інноваційно-інвестиційного розвитку виробництва, методики розрахунку та реалізації інвестиційного проекту з реконструкції молочно-товарної ферми впроваджено у Відокремленому підрозділі Національного університету біоресурсів і природокористування України «Великоснітинське навчально-дослідне господарство імені О. В. Музиченка».

Пропозиції щодо перспектив розвитку підприємства, а також відповідності якості виробленої продукції скотарства європейським стандартам, збільшення величини прибутку та створення нових робочих місць мають

практичне впровадження у ПСП «Колос» Бородянського району Київської області.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом самостійного дослідження. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використано лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження доповідались на обговорювалися на: Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку агропромислового виробництва України в контексті інтеграції у світову економіку» (м. Ніжин, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегія економічного розвитку України: теоретичні засади та механізми реалізації» (м. Ніжин, 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Аграрна політика України в умовах глобальних продовольчих та фінансово-економічних викликів» (м. Київ, 2016 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 9 наукових працях загальним обсягом 12,31 друк. арк., з яких 2 колективні монографії обсягом 9,87 друк. арк., 5 статей у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних, обсягом 2,2 друк. арк. та 2 тези наукових доповідей обсягом 0,24 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 256 сторінок. Робота містить 51 таблицю, 9 рисунків, 7 додатків. Список використаних джерел налічує 221 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, сформульовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів та наведено відомості про їх апробацію.

У першому розділі «**Теоретичні основи конкурентоспроможності продукції скотарства: сутність, фактори та методи оцінювання**» висвітлено теоретичні підходи щодо сутності конкурентоспроможності продукції та виокремлено основні чинники впливу на її формування; визначено критерії та напрями підвищення конкурентоспроможності продукції; розглянуто еволюцію підходів до оцінювання конкурентоспроможності продукції скотарства.

Доведено, що з розвитком ринкових відносин для забезпечення стабільної діяльності сільськогосподарських підприємств особливого значення набуває виробництво ними конкурентоспроможної продукції. Значної актуальності дана проблема набуває за умов низького рівня економічної ефективності молокопродуктового підкомплексу України та зниження платоспроможності переважної більшості споживачів, що зменшує конкурентні позиції вітчизняних виробників на внутрішньому ринку молока та молочної продукції.

Встановлено, що починаючи з 90-х років ХХ століття вчені різних країн формулювали різні визначення «конкурентоспроможність продукції». Обґрунтовано, що конкурентоспроможність продукції виявляється тільки через порівняння її характеристик із характеристиками аналогічної продукції на ринку в момент її реалізації, а рівень конкурентоспроможності продукції визначається споживачем, що визнає її відповідність своїм потребам.

Узагальнено існуючі трактування категорії «конкурентоспроможність продукції», що дозволило об'єднати їх у три блоки: комплекс властивостей та характеристик продукції, наявність конкурентних переваг на ринку і ступінь задоволення споживчого попиту. Встановлено, що дана економічна категорія має розглядатися не лише з позиції споживача, але і з позиції виробника. Тому в роботі запропоновано трактувати конкурентоспроможність продукції як сукупність властивостей продукції, яка за ціновими і неціновими характеристиками є більш привабливою порівняно з продукцією конкурентів та може бути реалізована у відповідний момент часу на конкретному ринку, забезпечуючи при цьому певну економічну, соціальну вигоду виробникові.

Конкурентоспроможність продукції скотарства визначається конкурентними перевагами, які формуються в результаті взаємодії системи різноманітних чинників (рис. 1).

<p>Чинники на рівні країни:</p> <ul style="list-style-type: none"> - науково-технічний прогрес; - рівень платоспроможності населення; - інвестиційна політика; - рівень підтримки вітчизняних товаровиробників; - фінансова, податкова, кредитна політика держави; - соціально-демографічні умови; - тарифні і нетарифні методи регулювання ринку продукції скотарства 	<p>Чинники на рівні галузі і регіону:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ступінь доцільності організаційної структури галузі; - регіональна економічна політика; - наявність інформаційної мережі та нормативної бази управління в галузі; - стан стандартизації і сертифікації продукції; - рівень науково-технічний потенціалу галузі; - рівень розвитку інноваційної діяльності; - стан охорони довкілля; - система підготовки кадрів
Конкурентоспроможність продукції скотарства	
<p>Ринкові чинники:</p> <ul style="list-style-type: none"> - рівень платоспроможності населення; - кон'юнктура на ринках сировини, матеріально-технічних, трудових та фінансових ресурсів; - рівень конкуренції 	<p>Внутрішні чинники на рівні підприємства:</p> <ul style="list-style-type: none"> - матеріально-технічне і фінансове забезпечення; - організація та управління виробництвом; - маркетингова діяльність; - інноваційна діяльність і технології виробництва продукції; - кваліфікація персоналу; - спеціалізація і розмір підприємства; - стан виробничої і соціальної інфраструктури; - стан охорони довкілля

Рис. 1. Система чинників, яка формує конкурентоспроможність продукції скотарства підприємства *

Примітка. *Розроблено автором

Встановлено, що основою оцінки конкурентоспроможності продукції скотарства споживачем є не вся сукупність її властивостей або параметрів, а певні критерії конкурентоспроможності, які запропоновано поділити на дві групи. Серед них виділено цінові критерії – ціна, собівартість, окупність, рівень рентабельності виробництва та нецінові – якість, імідж підприємства. Для оцінки конкурентоспроможності продукції виробничого спрямування, якою і є саме продукція скотарства, доцільно використовувати графічні методи, використовуючи матрицю Бостонської Консультаційної Групи, модель «Привабливість ринку – переваги в конкуренції», побудову карт стратегічних груп, матрицю Портера у поєднанні з аналітичними методами дослідження.

Доведено, що оцінку конкурентоспроможності продукції скотарства варто здійснювати через визначення інтегрального індексу її конкурентоспроможності на основі системи показників за формулою (1):

$$K_{\delta} = \left(\frac{1}{2} \sum_{i=1}^{n-1} d_i d_{i+1} w_i w_{i+1} \times \sin \frac{2\pi}{n} + d_{i+1} d_1 w_{i+1} w_1 \times \sin \frac{2\pi}{n} \right) / n, \quad (1)$$

де K_{δ} – індекс конкурентоспроможності продукції досліджуваного підприємства; d_i – величина i -го показника конкурентоспроможності; w_i – вага i -го показника конкурентоспроможності в їх загальному ряду; n – кількість показників конкурентоспроможності.

Для визначення рівня потенційної конкурентоспроможності продукції конкретного підприємства порівняно з підприємством-базою порівняння запропоновано використання показника «Рівень реалізації потенційної конкурентоспроможності» (R), який визначається як відсоткове відношення індексу конкурентоспроможності продукції досліджуваного підприємства до індексу конкурентоспроможності продукції підприємства-базис порівняння за формулою (2):

$$R = \left(\frac{1}{2} \sum_{i=1}^{n-1} d_i d_{i+1} w_i w_{i+1} \times \sin \frac{2\pi}{n} + d_{i+1} d_1 w_{i+1} w_1 \times \sin \frac{2\pi}{n} \right) / \left(\frac{1}{2} \sum_{i=1}^{n-1} 100^2 w_i w_{i+1} \times \sin \frac{2\pi}{n} + 100^2 w_{i+1} w_1 \times \sin \frac{2\pi}{n} \right) \times 100\%. \quad (2)$$

Враховуючи логіку дослідження для вирішення проблеми підвищення конкурентоспроможності продукції скотарства, запропоновано використати підхід, зорієнтований на інноваційний розвиток галузі, оптимізацію ресурсного забезпечення виробництва продукції, використання біологічного потенціалу тварин, відповідність якості виробленої продукції світовим стандартам, на узгоджені взаємовідносини в системі «виробництво продукції скотарства – переробка – реалізація молоко- та м'ясопродуктів».

У другому розділі «Сучасний стан виробництва та оцінка конкурентоспроможності продукції скотарства в сільськогосподарських підприємствах» проаналізовано стан і тенденції розвитку галузі скотарства; розроблено методичний підхід щодо визначення рівня реалізації потенційної конкурентоспроможності продукції; здійснено оцінку конкурентоспроможності

продукції скотарства сільськогосподарських підприємств у розрізі областей України.

Проведений аналіз розвитку ринків молока і м'яса великої рогатої худоби засвідчив, що в останні роки відбулися відчутні зміни, зумовлені значним скороченням поголів'я великої рогатої худоби. Протягом 2000–2015 рр. обсяг виробництва молока в Україні в усіх категоріях господарств зменшився на 16,1 % – від 12,7 до 10,6 млн т. Водночас, обсяги виробництва продукції вирощування великої рогатої худоби скоротилися на 44,7 %. Протягом даного періоду зазнала суттєвих змін структура продукції вирощування худоби та птиці в Україні. Якщо у 2000 р. продукція вирощування великої рогатої худоби в загальній продукції вирощування становила 47,9 %, то в 2015 р. – лише 18,8 %. У господарствах населення у 2015 р. було вироблено 74,9 % від загального обсягу молока.

Доведено, що низький внутрішній попит на продукцію скотарства, відсутність ефективного механізму державної підтримки та регулювання внутрішнього ринку є основними причинами збитковості галузі. Це зумовлює подальше скорочення поголів'я великої рогатої худоби та зменшення обсягів надходження продукції на аграрний ринок. Протягом 2000–2015 рр. поголів'я корів у всіх категоріях господарств України скоротилося на 56,3 %, а в сільськогосподарських підприємствах – на 72,7 %. За цей період в Україні кількість підприємств, які займаються виробництвом молока, зменшилася з 3741 до 2614 одиниць. Це сприяло концентрації виробництва молока. Встановлено, що у 2010 р. було лише 44 великих підприємства молочного напрямку, що утримували понад 1000 корів, то в 2015 р. – 64 підприємства.

Обґрунтовано, що вибір методу оцінювання конкурентоспроможності продукції підприємства та її показників залежить від особливостей формування та функціонування ринку, продукції та галузі, в якій працює суб'єкт господарювання. Для оцінки рівня конкурентоспроможності продукції запропоновано використовувати дві групи методів: графічні та аналітичні. За умови наявності в молочному скотарстві України системної кризи та незначної частки, яку займають окремі сільськогосподарські підприємства на ринку продукції скотарства, пропонується графічне представлення конкурентної карти ринку продукції скотарства. При цьому використано такі показники як рівень рентабельності виробництва молока та темп росту частки ринку як індикатора конкурентоспроможності. Це дало можливість виділити у довгостроковому періоді стандартні положення продукції на ринку: лідери ринку; продукція з сильною конкурентною позицією; продукція зі слабкою конкурентною позицією та аутсайтери ринку. Застосування маржинального аналізу виробництва продукції у підприємствах виділених груп дозволило визначити основні стратегічні напрями підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності продукції.

У процесі дослідження визначено рівень конкурентоспроможності продукції скотарства сільськогосподарських підприємств областей України із використанням дев'яти показників. За базу порівняння було прийнято

гіпотетичне підприємство, яке мало такі показники конкурентоспроможності продукції скотарства, що дорівнюють максимальним показникам у розрізі сільськогосподарських підприємств областей.

Встановлено, що високим рівнем конкурентоспроможності молока відзначаються сільськогосподарські підприємства Полтавської, Черкаської, Тернопільської та Харківської областей, які досягли найвищих індексів конкурентоспроможності – від 26,0 до 30,4. Рівень реалізації потенційної конкурентоспроможності у підприємствах цих областей досить високий і становить відповідно 73,9 %, 70,4, 71,3 і 67,3 %. (рис. 2).

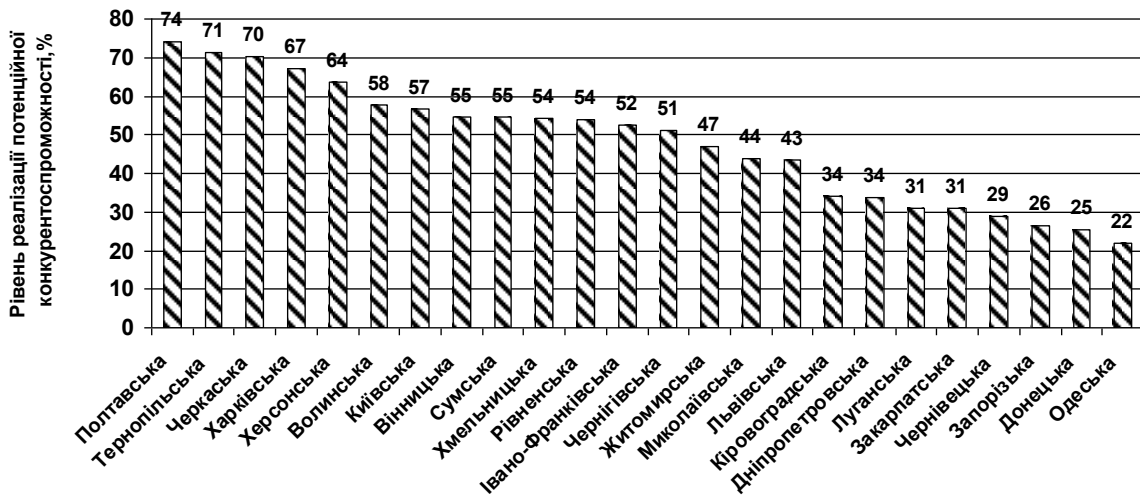

Рис. 2. Рейтинг сільськогосподарських підприємств областей України за результатами комплексної оцінки конкурентоспроможності молока, 2015 р.*

Примітка. *Розроблено автором на основі використання матеріалів Державної служби статистики України

Низьким рівнем конкурентоспроможності молока відзначаються сільськогосподарські підприємства Чернівецької, Запорізької, Донецької та Одеської областей, у яких найнижчі індекси конкурентоспроможності – від 9,0 до 11,9. Виявлено, що високого рівня конкурентоспроможності продукції вирощування великої рогатої худоби на м'ясо досягли сільськогосподарські підприємства Івано-Франківської, Львівської, Полтавської, Закарпатської та Чернівецької областей. Індекси конкурентоспроможності та рівні реалізації потенційної конкурентоспроможності у них становлять від 56,0 до 83,4 %. Низьким рівнем конкурентоспроможності продукції вирощування великої рогатої худоби на м'ясо відзначаються сільськогосподарські підприємства Миколаївської, Дніпропетровської, Одеської та Запорізької областей, у яких рівень реалізації потенційної конкурентоспроможності коливався від 20,7 до 28,1 %.

У процесі дослідження на основі статистичних групувань виявлено позитивну залежність рівня конкурентоспроможності продукції скотарства від продуктивності тварин, концентрації виробництва продукції, природно-кліматичних умов. У сільськогосподарських підприємствах України з підвищенням рівня надою молока від однієї корови спостережено послідовне підвищення конкурентоспроможності молока. Так, якщо у підприємствах з

річним рівнем надою до 3500 кг молока від корови індекс конкурентоспроможності та рівень реалізації потенційної конкурентоспроможності становили 12,6 і 30,8 % відповідно, то у підприємствах з річним рівнем надою понад 8000 кг молока ці показники були 31,8 і 77,4 % відповідно (табл. 1).

Таблиця 1

**Оцінка впливу величини надою молока на корову
на рівень його конкурентоспроможності в сільськогосподарських
підприємствах України, 2015 р.***

Показник	Група підприємств за річним надоєм молока на одну корову, кг					Разом
	до 3500	3500– 4999	5000– 6499	6500– 7999	понад 8000	
Кількість підприємств	583,0	411,0	313,0	183,0	87,0	1577,0
Поголів'я корів, тис. гол.	90,4	106,7	122,0	97,	55,0	471,1
Поголів'я корів на одне підприємство, гол.	155,0	260,0	390,0	532,0	629,0	299,
Виробництво молока, тис. т	227,9	460,5	693,3	691,8	499,4	2572,8
Реалізовано молока, тис. т	199,1	423,8	646,9	651,3	475,2	2396,3
Річний надій на корову, кг	2520,0	4316,0	5681,0	7112,0	9130,0	5461,0
Виробнича собівартість 1 т молока, грн	3415,0	3752,0	3541,1	3532,9	3552,7	3567,7
Виробничі витрати на корову, грн	8604,9	16194,4	20116,0	25124,8	32435,6	19483,1
Повна собівартість 1 т молока, грн	3911,3	4139,8	3825,1	4084,5	4016,8	3996,4
Ціна реалізації 1 т молока, грн	4028,0	4229,8	4398,3	4596,1	4689,4	4449,2
Прибуток на 1 т молока, грн	116,7	90,0	573,2	511,5	672,6	452,8
Прибуток, всього млн грн	23,2	38,1	370,8	333,2	319,6	1085,0
Рівень рентабельності, %	3,0	2,2	15,0	12,5	16,7	11,3
Індекс конкурентоспроможності	12,6	16,1	25,3	26,6	31,8	22,0
Рівень реалізації потенційної конкурентоспроможності, %	30,8	39,1	61,7	64,9	77,4	53,7

Примітка. * Розраховано автором за даними статистичної форми № 50-сг

У відповідності з отриманими результатами зроблено висновок, що у підприємствах, які утримували до 200 голів корів, індекс конкурентоспроможності молока становив 15,6, а рівень реалізації потенційної конкурентоспроможності – 38,1 %. У підприємствах із поголів'ям від 1000 до 1500 корів даний індекс складав 29,9, а рівень реалізації потенційної конкурентоспроможності – 73,0 %. У підприємствах, які мали стадо корів понад 1500 голів, показники конкурентоспроможності молока знизилися. У підприємствах, які утримували до 500 голів молодняку великої рогатої худоби і тварин на відгодівлі індекс конкурентоспроможності продукції вирощування становив 14,2, а рівень реалізації потенційної конкурентоспроможності – 34,7 %. Крім того, у підприємствах з поголів'ям молодняку від 1000 до 1500 голів індекс конкурентоспроможності продукції вирощування становив 18,7, а рівень реалізації потенційної конкурентоспроможності – 45,7 %.

Встановлено, що найважливішими проблемами ринку молока нині в Україні є недостатня пропозиція молока та переважною мірою низька його конкурентоспроможність та якість. У 2015 р. сільськогосподарськими підприємствами України реалізовано молока гатунку «екстра» лише 10,3 %, вищого гатунку – 35,2 % і першого гатунку – 49,6 % від загального обсягу. У підприємствах 14 областей не було вироблено молока гатунку «екстра», а у 5 областях – навіть молока вищого гатунку. У господарств населення переробними підприємствами було закуплено 86,4 % від загального обсягу молока другим гатунком. Тому основним напрямом підвищення конкурентоспроможності молока є підвищення його якості на основі формування системи управління якістю.

Доведено, що розроблення напрямів підвищення рівня конкурентоспроможності продукції скотарства передбачає визначення дієвих заходів щодо її підвищення, оцінку їх впливу на зміну величини показників конкурентоспроможності продукції, визначення необхідної суми коштів для впровадження запланованих заходів і встановлення обмеження щодо використання відповідних ресурсів.

Проведений аналіз підтвердив, що запропонована методика оцінки рівня конкурентоспроможності продукції може бути використана для вибору ефективних шляхів її підвищення за допомогою економіко-математичних методів. Результати реалізації запропонованої економіко-математичної моделі дають змогу оцінити ефективність підвищення конкурентоспроможності продукції скотарства по кожному заходу та визначити комплекс заходів щодо підвищення конкурентоспроможності до заданого рівня в межах передбаченого бюджету.

У третьому розділі **«Підвищення конкурентоспроможності продукції скотарства на основі інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств агробізнесу»** обґрунтовано основні чинники підвищення конкурентоспроможності продукції скотарства в сільськогосподарських підприємствах; запропоновано основні показники розвитку скотарства в Україні на перспективу; розроблено рекомендації щодо підвищення конкурентоспроможності продукції скотарства на основі оптимізації виробничої структури підприємств та розраховано річний економічний ефект; розроблено методичні засади до удосконалення економічних відносин між виробниками і переробниками продукції.

Запропоновано концептуальний підхід до підвищення конкурентоспроможності продукції скотарства сільськогосподарських підприємств, який передбачає: розроблення та реалізацію заходів щодо гармонізації законодавства у сфері гігієни продуктів харчування та наближення до законодавства ЄС у сфері відстеження харчового ланцюга «від лану до столу»; перехід на сучасні технології утримання корів, доїння і вчасного охолодження молочної сировини; будівництво та реконструкцію великих сучасних молочних комплексів; удосконалення кормовиробництва та зміцнення кормової бази; сприяння розвитку інтеграційних процесів у молокопродуктовому підкомплексі країни тощо.

Доведено, що неузгодженість дій та недосконалі відносини сільсько-господарських товаровиробників та переробних підприємств негативно впливають на їхнє економічне становище. Через встановлення монопольних закупівельних цін деякими переробними підприємствами виробництво сировини в сільськогосподарських підприємствах стає збитковим і, як наслідок, зменшуються її обсяги, що, у свою чергу, призводить до недовикористання виробничих потужностей переробних підприємств, підвищення собівартості одиниці продукції, зниження прибутковості її виробництва та погіршення фінансового стану переробних підприємств.

Важливою умовою дослідження було спрямування пошуку нових моделей ефективного та взаємовигідного співробітництва виробників сировини і переробників, що передбачає організацію інтегрованих і кооперованих структур у молочному та м'ясопродуктовому підкомплексах АПК. З цією метою запропоновано економіко-математичну модель, яка дає змогу провести всебічний кількісний аналіз взаємодії партнерів і виділити аргументовані критерії взаємовигідного їх партнерства.

Доведено, що попит населення на молочні продукти значною мірою залежить від величини річного доходу на одну особу. Тому для обґрунтування обсягів виробництва молока в Україні було розроблено методичний підхід до прогнозування рівня споживання продукції скотарства населенням, який, на відміну від існуючих трендових підходів, ґрунтується на кореляційній залежності формування попиту на продукцію від доходів населення.

Обґрунтовано, що математична модель попиту на молоко, залежно від річного доходу на одну особу, найбільш адекватно описується степеневою функцією вигляду (3):

$$y = 123,54 x^{0,3605} \quad (3)$$

де y – попит на молоко, грн; x – річний дохід на особу, тис. грн.

Про високий тісний зв'язок між річним доходом на одну особу і попитом на молоко свідчить величина коефіцієнта детермінації (R^2), яка дорівнює 0,947 (рис. 3). Коефіцієнт 0,3605 є коефіцієнтом еластичності споживання від доходу. Він показує, що при зміні річного доходу на одну особу на 1 % попит на молоко збільшується в середньому на 0,3605 %, тобто попит є недостатньо еластичним.

На основі запропонованого методичного підходу до прогнозування рівня споживання молока в Україні та, враховуючи існуючі тенденції у його втратах та зміну запасів на кінець року, розроблено баланс молока і молочних продуктів на перспективу. Для прийняття рішення щодо ефективної стратегії збільшення обсягів і підвищення конкурентоспроможності виробництва молока сільськогосподарськими підприємствами України в процесі дослідження було розроблено інвестиційні проекти реконструкції та будівництва товарних ферм на 400 корів. Загальна сума інвестицій по цих проектах складає: реконструкція – 68,9 млн грн, будівництво – 89,2 млн грн. Реконструкція комплексу з вирощування і відгодівлі великої рогатої худоби на 3000 голів потребує 167,7 млн грн, а його будівництво – 215,8 млн грн.

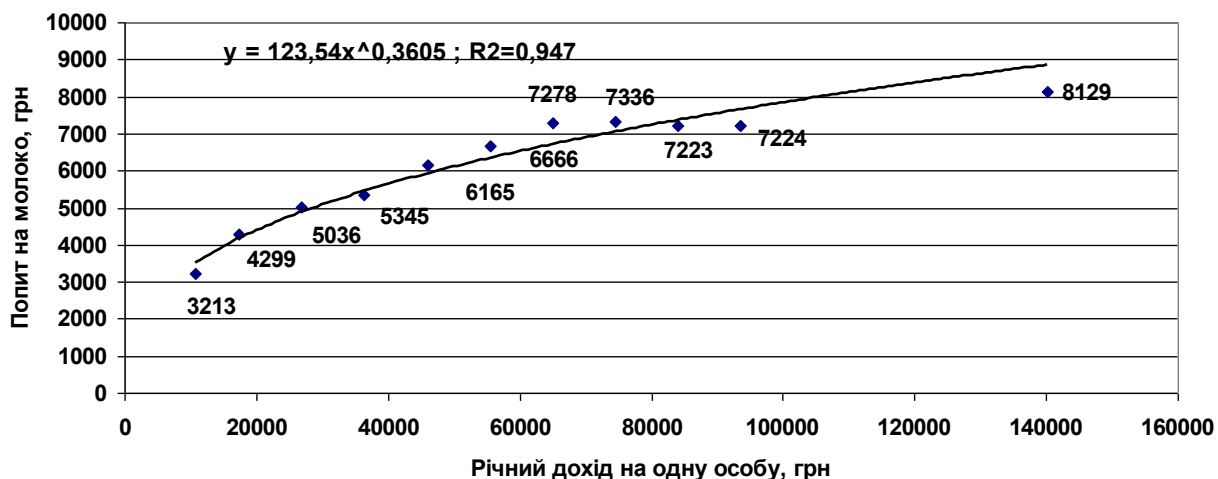

Рис. 3. Модель залежності попиту на молоко від величини річного доходу на особу в Україні, 2015р.*

Примітка. *Розроблено автором

Використання запропонованих фінансових моделей цих інвестиційних проектів дало можливість розглянути різні сценарії розвитку молочного скотарства в сільськогосподарських підприємствах України на перспективу та підвищення конкурентоспроможності продукції цієї галузі.

Обґрунтовано, що одним із важелів підвищення конкурентоспроможності скотарських підприємств та їх продукції є оптимізація виробничої структури, у процесі якої визначають оптимальні параметри виробничої системи підприємства, які забезпечують збалансований розвиток сільськогосподарських галузей та наявних промислових виробництв, поглиблення спеціалізації, створення умов для раціонального використання земельних, матеріальних і трудових ресурсів, впровадження інноваційних технологій виробництва продукції рослинництва і тваринництва тощо.

Результати досліджень на матеріалах ПСП «Колос» Бородянського району Київської області засвідчили, що оптимізація виробничої структури підприємства за рахунок раціонального використання земельних, матеріальних і трудових ресурсів, впровадження інноваційних технологій виробництва дає можливість підвищити рівні конкурентоспроможності молока і продукції вирощування великої рогатої худоби (табл. 2).

Річний економічний ефект про цьому становитиме 512,5 тис. грн у цінах 2016 року, продуктивність праці підвищиться на 10,3 %, а рівень оплати праці – на 7,2 %.

Зробивши припущення, що запропоновані заходи з підвищення конкурентоспроможності продукції ПСП «Колос» Бородянського району Київської області будуть використані на підприємствах області та України, які мають галузь скотарства, то в результаті річний економічний ефект від їх впровадження у підприємствах Київської області у прогнозі становитиме 63,1 млн грн, а скотарських підприємств України – 953,1 млн грн.

Оптимізація виробничої структури та підвищення конкурентоспроможності продукції скотарства ПСП «Колос» Бородянського району Київської області на 2020 р.*

Показник	2015 р. факт	Варіант оптимізації**	
		I	II
Валова продукція в порівнянних цінах 2010 р., тис. грн	13245,6	16088,9	14525,6
в т. ч. на 1 га сільськогосподарських угідь, грн	8800,9	10690,3	8313,6
Кількість працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві, чол.	51	62	26
Грошові поточні витрати, тис. грн	15872,0	32114,9	32114,9
Реалізація продукції, т:			
зерно	3344,7	3687,0	6530,6
насіння ріпаку	704,2	770,0	1055,3
насіння сої	245,4	285,0	285,0
картопля	258,4	320,8	320,8
молоко	1790,3	2015,2	590,2
продукція вирощування великої рогатої худоби (жива маса)	36,1	80,0	23,4
Виручка від реалізації продукції, тис. грн	26174,0	54160,6	53371,9
Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн	18268,5	37955,1	35129,8
Прибуток, тис. грн	7905,5	16205,5	18242,1
Рівень рентабельності, %	43,3	42,7	51,9
Індекс конкурентоспроможності молока	390,5	420,2	407,6
Індекс конкурентоспроможності продукції вирощування	347,2	374,9	365,8

Примітки: *Розраховано автором; **I варіант. Оптимізацію виробничої структури підприємства здійснено за умови збереження існуючої спеціалізації; II варіант. Оптимізацію виробничої структури підприємства здійснено за умови поглиблення його спеціалізації на виробництві продукції рослинництва.

Встановлено, що для досягнення європейського рівня конкурентоспроможності продукції скотарства та виробництва 280 кг молока на одну особу в Україні необхідно протягом 2016–2020 рр. збільшити поголів'я корів у сільськогосподарських підприємствах на 242,9 тис. голів.

Враховуючи необхідність дотримання вимог в екологічній сфері, природокористуванні та подальшого розвитку сільських територій, загальна сума інвестицій для реалізації цих заходів становитиме 71,15 млрд грн, у тому числі в основний капітал – 60,5 млрд грн. Якщо Уряд України прийме рішення про відшкодування 50 % вартості будівництва ферми, 25 % вартості обладнання та часткового відшкодування витрат на закупівлю племінних тварин у сумі 12 тис. грн на одну голову, то загальна величина таких відшкодувань дорівнюватиме 24,56 млрд грн. При цьому рівень конкурентоспроможності продукції скотарства підвищиться до 2020 р. майже удвічі. Для досягнення цих показників розвитку молочного скотарства необхідними умовами мають бути: належна державна підтримка галузі, ефективна організація ринків продукції скотарства, використання важелів збільшення притоку інвестицій.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі узагальнено теоретичні положення та розроблено практичні рекомендації щодо підвищення конкурентоспроможності продукції скотарства в сільськогосподарських підприємств на основі їх інноваційного розвитку. Результати авторського дослідження дозволяють сформулювати такі висновки та пропозиції:

1. На основі узагальнення теоретичних засад еволюції поняття «конкурентоспроможність продукції» було встановлено, що це багатоаспектна наукова категорія, яка об'єднує комплекс властивостей та характеристик продукції, наявність конкурентних переваг на ринку і ступінь задоволення споживчого попиту. Обґрунтовано, що дана економічна категорія має розглядатися не лише з позиції споживача, але і з позиції виробника. Такий підхід дає змогу оцінити певний вид продукції як конкурента серед інших видів виробленої підприємством продукції за рівнем ефективного використання ресурсів і прийняти правильне рішення щодо обсягів і технології її виробництва. Конкурентоспроможність продукції скотарства визначається конкурентними перевагами, що формуються в результаті взаємодії системи різноманітних чинників, які запропоновано поділити за рівнем управління на чотири групи, що дозволить визначати відповідальних за розроблення і впровадження конкретних заходів з підвищення конкурентоспроможності продукції.

2. Проведений аналіз методів оцінки конкурентоспроможності товарів засвідчив, що для оцінки конкурентоспроможності продукції виробничого спрямування, якою є продукція скотарства, доцільно використовувати графічні й аналітичні методи. На відміну від загальноприйнятої пари показників (питома вага ринку, яку займає продукція підприємства та її динаміка), за умови незначної частки, яку займають окремі сільськогосподарські підприємства на ринку продукції скотарства, для графічного відображення конкурентної карти ринку продукції скотарства запропоновано використовувати як індикатор конкурентоспроможності два показники: рівень рентабельності виробництва продукції скотарства та темп росту частки ринку. Це дасть можливість виділити у довгостроковому періоді чотири стратегічні групи підприємств, а застосування маржинального аналізу виробництва продукції, у яких дає змогу визначити основні напрями підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності продукції.

3. Для оцінки рівня конкурентоспроможності продукції скотарства розроблено методичку розрахунку інтегрального показника. При цьому визначено вагові коефіцієнти та застосовано систему нормалізованих показників. Інтегральні показники оцінювання конкурентоспроможності продукції скотарства розраховувалися у розрізі сільськогосподарських підприємств областей на основі системи показників (річна продуктивність тварин, частка ринку, темпи росту частки ринку, повна собівартість 1 т продукції, ціна реалізації, якість продукції). Це дасть змогу сформувати

конкретні заходи щодо підвищення конкурентоспроможності продукції ефективності діяльності підприємств. Для визначення рівня конкурентної сили виробництва продукції конкретного підприємства порівняно з базою порівняння, яка залежить від мети дослідження, запропоновано використати показник «Рівень реалізації потенційної конкурентоспроможності».

4. Проведено оцінку сучасного стану виробництва продукції скотарства в сільськогосподарських підприємствах України, виявлено причини зменшення обсягів надходження продукції на аграрний ринок і тенденції розвитку галузі. Встановлено, що основними причинами збитковості продукції скотарства є низький внутрішній попит на неї, відсутність ефективного механізму державної підтримки та регулювання внутрішнього ринку. Дослідженнями виявлено залежність рівня конкурентоспроможності продукції скотарства від продуктивності тварин, концентрації і рівня рентабельності виробництва продукції, природно-кліматичних умов. Найбільш конкурентоспроможне молоко реалізують підприємства з річним рівнем надою понад 8000 кг молока на корову та з поголів'ям від 1000 до 1500 корів. Найбільш конкурентоспроможну продукцію вирощування реалізують підприємства з поголів'ям молодняка великої рогатої худоби та тварин на відгодівлі від 2000 до 3000 голів.

5. У результаті дослідження визначено, що підвищення конкурентоспроможності продукції скотарства вимагає застосування підприємствами щодо організації своєї діяльності маркетингового підходу, який передбачає отримання прибутку суб'єктами господарювання на підставі задоволення потреб цільових споживачів. З цією метою розроблено методичний підхід до прогнозування рівня споживання продукції скотарства населенням, який, на відміну від існуючих трендових підходів, ґрунтується на кореляційній залежності формування попиту на продукцію від доходів населення та забезпечує більш точний рівень прогнозу.

6. Визначено, що підвищення конкурентоспроможності продукції скотарства досягається на основі імплементації інноваційно-інвестиційної моделі розвитку підприємств агробізнесу. Результати досліджень засвідчили, що оптимізація виробничої структури ПСП «Колос» Бородянського району Київської області дає можливість підвищити рівень конкурентоспроможності продукції скотарства на 7,7 %. Річний економічний ефект про цьому становитиме 512,5 тис. грн у цінах 2016 р., продуктивність праці підвищиться на 10,3 %, а рівень оплати праці – на 7,2 %. Рівень конкурентоспроможності продукції скотарства на новозбудованих і реконструйованих фермах, на яких будуть запроваджені інноваційні технології виробництва продукції, порівняно з середніми показниками сільськогосподарських підприємств Київської області можна підвищити на 20,6–25,2 % при досягненні річної продуктивності корів 6500 кг і на 35,2–40,0 % при річній продуктивності корів 7500 кг. При цьому рівень конкурентоспроможності продукції вирощування великої рогатої худоби підвищується більш як на 20,1 %. За розрахунками річний економічний ефект від оптимізації виробничої структури підприємств із розвиненим скотарством

Київської області становитиме 63,1 млн грн, а скотарських підприємств України – 953,1 млн грн.

7. У дисертаційній роботі визначено основні показники виробництва продукції скотарства сільськогосподарських підприємств на перспективу на основі прогнозу попиту та пропозиції на ринку молочної та м'ясної продукції, що потребувало розроблення системи взаємозв'язаних моделей прогнозування обсягів виробництва продукції скотарства в господарствах населення, продуктивності тварин у сільськогосподарських підприємствах, обсягів виробництва та споживання продукції, обсягів експорту та імпорту продукції, обсягів інвестиційних ресурсів. Для досягнення європейських показників конкурентоспроможності продукції скотарства та виробництва молока на одну особу в Україні на рівні 280 кг необхідно збільшити поголів'я корів в сільськогосподарських підприємствах на 242,9 тис. голів, що потребуватиме 71,15 млрд грн інвестиційних ресурсів. Отримані в роботі результати дослідження можуть бути використані як складова частина науково-методичної бази при прийнятті рішення щодо розвитку галузі скотарства на різних рівнях управління економікою.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Ільчук М. М., Коновал І. А., Мельникова І. В., Кирилюк О. Ф., Титарчук І. В., Коновал О. І., **Євтушенко В. Д.** Конкурентоспроможність продукції скотарства і птахівництва України в системі євроінтеграції: [монографія]. К., 2015. 322 с.
2. Ilchuk M. M., Konoval I. A., Radko V. I., **Yevtushenko V. D.** Competitiveness of cattle breeding products increase. Vienna, Austria, 2017. 294 p.

Статті у наукових фахових виданнях України,

включених до міжнародних наукометричних баз даних:

3. Євтушенко В. Д. Основні чинники підвищення конкурентоспроможності молока на сільськогосподарських підприємствах. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2014. Вип. 200. Ч. 2. С. 101–106.
4. Євтушенко В. Д. Оцінка конкурентоспроможності молока на сільськогосподарських підприємствах України. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2014. Вип. 200. Ч. 4. С. 68–72.
5. Євтушенко В. Д. Джерела формування конкурентних переваг продукції скотарства. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2016. Вип. 244. С. 113–120.
6. Євтушенко В. Д. Оцінка конкурентоспроможності продукції скотарства. Економіка АПК. 2016. № 7. С. 94–99.

7. Євтушенко В. Д. Підвищення конкурентоспроможності продукції скотарства аграрних підприємств. Економіка АПК. 2017. № 6. С. 105–108.

Тези наукових доповідей:

8. Євтушенко В. Д. Інвестування як засіб підвищення конкурентоспроможності продукції скотарства. Стратегія економічного розвитку України: теоретичні засади та механізми реалізації: Міжнародна науково-практична конференція, м. Ніжин, 14–15 квітня 2016 року: тези доповіді. Ніжин, 2016. С. 114–116.

9. Євтушенко В. Д. Оцінка конкурентоспроможності молока. Аграрна політика України в умовах глобальних продовольчих та фінансово-економічних викликів: Міжнародна науково-практична конференція, м. Ніжин, 20–21 жовтня 2016 року: тези доповіді. Ніжин, 2016. С. 163–165.

АНОТАЦІЯ

Євтушенко В. Д. Підвищення конкурентоспроможності продукції скотарства сільськогосподарських підприємств. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)». Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, 2018.

У дисертаційній роботі досліджено еволюцію теоретичних поглядів та розроблено практичні рекомендації щодо підвищення конкурентоспроможності продукції скотарства сільськогосподарських підприємств у контексті процесу євроінтеграції. У роботі уточнено сутність поняття «конкурентоспроможність продукції» з метою посилення теоретичної бази дослідження. Виявлено систему взаємозв'язаних чинників, в якій формується конкурентоспроможність продукції скотарства та удосконалено методичні підходи до її оцінки.

Проведено оцінювання сучасного стану виробництва продукції скотарства в сільськогосподарських підприємствах України, виявлено причини зменшення обсягів надходження продукції на аграрний ринок. Розкрито тенденції розвитку галузі й оцінено конкурентоспроможність продукції скотарства за допомогою інтегрального показника у розрізі сільськогосподарських підприємств областей на основі системи показників (річна продуктивність тварин, частка ринку, темпи росту частки ринку, повна собівартість 1 т продукції, ціна реалізації, якість продукції). Встановлено залежність рівня конкурентоспроможності продукції скотарства від продуктивності тварин, концентрації виробництва продукції, природно-кліматичних умов.

Визначено основні показники виробництва продукції скотарства сільськогосподарських підприємств на перспективу та обґрунтовано рекомендації щодо підвищення конкурентоспроможності продукції скотарства на основі імплементації інноваційно-інвестиційної моделі розвитку підприємств агробізнесу. Отримані в роботі результати дослідження можуть

бути використані як складова частина науково-методичної бази при прийнятті рішення щодо розвитку галузі скотарства на різних рівнях управління економікою.

Ключові слова: конкурентоспроможність, ринок, скотарство, виробництво продукції, сільськогосподарське підприємство, оптимізація, виробнича структура, агробізнес.

АННОТАЦІЯ

Евтушенко В. Д. Повышение конкурентоспособности продукции скотоводства сельскохозяйственных предприятий. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 «Экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности)». Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Киев, 2018.

В диссертационной работе исследованы теоретические, методические основы и практические рекомендации по повышению конкурентоспособности продукции скотоводства сельскохозяйственных предприятий в контексте процесса евроинтеграции. Уточнена сущность понятия «конкурентоспособность продукции» как совокупность свойств продукции, которая по ценовым и неценовым характеристикам более привлекательна, чем продукция конкурентов и может быть реализована в соответствующий момент времени на конкретном рынке. При этом обеспечивается определенная экономическая и социальная выгода производителю. Выявлена система взаимосвязанных факторов, в которой формируется конкурентоспособность продукции скотоводства и предложены показатели для ее оценки.

Доказано, что для оценки конкурентоспособности продукции производственного направления целесообразно использовать графические методы в сочетании с аналитическими, преимущественно дифференцированными, комплексными и смешанными методами. При этом оценку конкурентоспособности продукции скотоводства целесообразно осуществлять путем определения интегрального индекса ее конкурентоспособности, а уровень конкурентоспособности продукции посредством определения уровня реализации потенциальной конкурентоспособности.

Проведена оценка современного состояния производства продукции скотоводства в сельскохозяйственных предприятиях Украины, выявлены причины уменьшения объемов поступления продукции на аграрный рынок и тенденции развития отрасли. Установлено, что основными причинами убыточности продукции скотоводства является низкий внутренний спрос на нее, отсутствие эффективного механизма государственной поддержки и регулирования внутреннего рынка.

Предложено оценивать конкурентоспособность продукции скотоводства по двум этапам. На первом этапе для графического представления конкурентной карты рынка продукции скотоводства предлагается использовать два показателя: уровень рентабельности производства молока и темп роста

доли рынка как индикатора конкурентоспособности. На втором этапе следует рассчитать аналитическим методом интегральный показатель на основе системы показателей, которая позволяет разработать конкретные мероприятия по повышению конкурентоспособности продукции скотоводства.

Расчет интегрального показателя показал высокий уровень конкурентоспособности молока в сельскохозяйственных предприятиях Полтавской, Черкасской, Тернопольской и Харьковской областей. Высокий уровень конкурентоспособности продукции выращивания крупного рогатого скота на мясо отмечен в сельскохозяйственных предприятиях Ивано-Франковской, Львовской, Полтавской и Черновицкой областей. Определена зависимость уровня конкурентоспособности продукции скотоводства от продуктивности животных, концентрации и уровня рентабельности производства продукции, природно-климатических условий. Наиболее конкурентоспособное молоко реализуют предприятия из годовым уровнем надоя более 8000 кг молока на корову и з поголовьем от 1000 до 1500 коров.

Наиболее конкурентоспособную продукцию выращивания реализуют предприятия с поголовьем молодняка крупного рогатого скота и животных на откорме от 1000 до 1500 голов.

Исследования показали, что среди основных направлений повышения конкурентоспособности продукции скотоводства в сельскохозяйственных предприятиях Украины необходимо выделить: разработку и реализацию мероприятий по гармонизации законодательства в сфере гигиены продуктов питания и приближения к законодательству ЕС; переход на современные технологии содержания коров, доения и своевременного охлаждения молочного сырья; строительство и реконструкцию крупных современных молочных комплексов; совершенствование кормопроизводства и укрепление кормовой базы; оптимизацию производственной структуры предприятий; содействие развитию интеграционных процессов в молочно-продуктовом подкомплексе страны.

Определено, что строительство молочно-товарных ферм с инновационными технологиями содержания скота повышает уровень конкурентоспособности молока по сравнению со средними показателями сельскохозяйственных предприятий Киевской области на 20–35 %, а уровень конкурентоспособности продукции выращивания крупного рогатого скота – на 20–22 %. Реконструкция молочно-товарных ферм повышает уровень конкурентоспособности молока на 25–40 %, а уровень конкурентоспособности продукции выращивания – на 24,5–25,1 %.

Разработан прогноз развития скотоводства в сельскохозяйственных предприятиях Украины до 2020 г. В основе модели – прогнозирование уровня потребления продукции скотоводства населением, основанное на корреляционной зависимости формирования спроса на продукцию от доходов населения.

Результаты исследований оптимизации производственной структуры типичного предприятия с развитым скотоводством Киевской области на

перспективу позволило установить, что за счет рационального использования земельных, материальных и трудовых ресурсов, внедрения инновационных технологий производства уровень конкурентоспособности молока можно повысить на 7,6 %, а продукции выращивания крупного рогатого скота – на 8,0 %.

Ключевые слова: конкурентоспособность, рынок, скотоводство, производство продукции, сельскохозяйственное производство, оптимизация, производственная структура, аграрный бизнес.

ANNOTATION

Yevtushenko V. D. Improving the competitiveness of cattle breeding products of agricultural enterprises. – The Manuscript.

The dissertation of awarding scientific degree of candidate of economic science on specialty 08.00.04 Economy and Enterprises Management of (by the types of economical activity). National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, 2018.

In the dissertation the evolution of theoretical views was presented, practical recommendations for improving the competitiveness of cattle breeding products of agricultural enterprises in the context of the process of European integration were developed. The essence of the concept of «product competitiveness» was specified in order to strengthen the theoretical basis of the researches. The system of interconnected factors, in which the competitiveness of cattle breeding production is formed, was found. The methodological approaches to its evaluation were improved.

The evaluation of the current state of cattle breeding production in agricultural enterprises of Ukraine was conducted. The reasons for reducing the volumes of products receipt to the agrarian market were identified. The tendencies of the industry development were revealed. The competitiveness of cattle breeding products was estimated by means of the integrated indicator in terms of agricultural enterprises of the regions on the basis of the indicators system (annual productivity of animals, market share, growth rate of market share, full cost of 1 ton of products, selling price, quality of products). The dependence of competitiveness level of cattle breeding production on the productivity of animals, production concentration, natural and climatic conditions has been established.

The basic indicators of cattle breeding production of agricultural enterprises for the future were determined and the recommendations for increasing the competitiveness of cattle breeding products based on the implementation of the innovation and investment model of agribusiness enterprises development were substantiated. The results of the researches obtained in the dissertation can be used as a component part of the scientific and methodological base when deciding on the development of the cattle breeding industry at different levels of economic management.

Key words: competitiveness, market, cattle breeding, production, agricultural enterprise, optimization, production structure, agribusiness.